

ЛІТЕРАТУРА:

1. Есипов Б.П. Самостоятельная работа учащихся на уроках /Б.П.Есипов. – М: Учпедгиз, 1961. – 239 с.
2. Кирсанов А.А. Индивидуализация учебной деятельности как педагогическая проблема /А.А.Кирсанов. – Казань: Издательство Казанского университета, 1982. – 224 с.
3. Педагогическая энциклопедия /Редакторы: А.И.Каиров, Ф.Н.Петров. – М: Советская энциклопедия, 1964. – Т.1 – 831 с.
4. Шамова Т.И. Проблемный подход к обучению /Т.И.Шамова. – Новосибирск: Западно-Сибирское книжное издательство, 1969. – 68 с.
5. Щукина Г.И. Педагогические проблемы формирования познавательных интересов учащихся /Г.И.Щукина. – М: Педагогика, 1988. – 203 с.

Грамагюк Е.В.

ПРОБЛЕМА РАЗВИТИЯ ТВОРЧЕСКОЙ АКТИВНОСТИ ШКОЛЬНИКОВ В СОВРЕМЕННОЙ ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГИЧЕСКОЙ НАУКЕ

В статье дается определение понятию "активность", определяются составляющие активности школьников, рассматриваются уровни познавательной, интеллектуальной активности, взаимосвязь активности и самостоятельности.

Ключевые слова: активность, самостоятельность, творческая активность, уровни познавательной активности.

Gramatyuk H.V.

THE PROBLEM OF CREATIVE ACTIVITY PUPILS IN MODERN PSYCHOLOGICAL- PEDAGOGICAL SCIENCE

The article defines the concept of "activity", defined activity constituting pupils, examines levels of cognitive, intellectual activity, the relationship of activity and independence.

Key words: activity, independence, creative activity, levels of cognitive activity.

УДК 37.013.42

Ковнір О.І.

ФОРМУВАННЯ ПОЛІТИЧНОЇ КУЛЬТУРИ МОРСЬКИХ КУРСАНТІВ У СУЧАСНИХ УМОВАХ РЕВОЛЮЦІЙНОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА

Проблема формування політичної культури студіюючої молоді набуває особливої актуальності в період революційної трансформації суспільно-економічних і політичних відносин у сучасній Україні, що відбувається в умовах тотальної зміни влади, посилення соціально-економічної нестабільності, широкого розгортання другої хвилі світової фінансово-економічної кризи в її вітчизняному різновиді й безперервного пошуку, разом з тим, мирних шляхів становлення національної свідомості і самосвідомості, утвердження української національної ідеї.

Ключові слова: соціально-політична ситуація в Україні, політична культура студіюючої молоді, особистість сучасної молоді людини.

Формування політичної культури безпосередньо пов'язане з процесом демократизації суспільства. Зріла політична культура є передумовою побудови громадянського суспільства, реальної участі широких верств населення в процесах організації суспільства. Практика розвинених демократичних держав показує, що саме розвинена політична культура, сформована в процесі політичної соціалізації всіх верств суспільства, є основою їх стабільного і динамічного функціонування. Відомо, що відсутність політичної культури

породжує анархію, зростання злочинності, непримиренні політичні конфлікти, підсилює дисонанс соціально-політичних відносин і підвищує рівень аномії в суспільстві.

Оскільки особлива роль у сучасний трансформаційний період розбудови нашої держави належить молоді, саме тому проблеми формування політично зрілої молоді людини і підвищення рівня її політичної культури в процесі становлення громадянського суспільства, її актив на участь у політичному житті мають знаходитися в центрі уваги як учених, так і політиків. Водночас ці проблеми неможливо вирішувати поза політичною соціалізацією, тобто засвоєння пануючих у суспільстві норм політичної поведінки і соціальних цінностей. *Актуальність вивчення проблем формування сучасної політичної культури* молоді в суспільстві перехідного типу, яким сьогодні є українське, не викликає сумнівів, оскільки йдеться про історичний вибір шляху розвитку. Цей вибір робить, як відомо, підрастаюче покоління.

Останнім часом до проблеми формування політичної культури молоді зверталися як вітчизняні, так і зарубіжні дослідники, зокрема С.Боровик, Г.Гараєва, М.Іванов, О.Іващенко, Л.Липська, О.Монахов, М.Томенко, О.Щитников, М.Юрій та інші.

Водночас саме в сучасній вітчизняній педагогічній літературі проблема формування політичної культури студіюючої молоді залишається досі малодослідженою і нерозробленою.

Метою пропонованої статті є аналіз процесу становлення політичної культури молоді в умовах демократизації новітнього українського суспільства, а також з'ясування ролі вищої освіти як соціального інституту в процесі формування політичної культури студентської молоді як специфічної соціально-демографічної групи, у тому числі й морських курсантів.

Політична культура в найзагальнішому вигляді визначається як система цінностей, що поділяються більшістю населення як суб'єкт політичного співтовариства. Йдеться також про технологію життя, сукупності думок, звичаїв, традицій, що існують у даному суспільстві.

Політична культура – це складне утворення, що містить у собі низку компонентів. Це політична ідеологія, норми, відносини, свідомість, традиції і, зрештою, політичні дії. Саме без політичних дій поняття "політична культура" втрачає всякий сенс, оскільки саме цей елемент відрізняє політичну культуру від політичної свідомості.

Відомо, що політична культура реалізується в конкретних, відповідних певному історичному етапу політичних цінностях. У 80-і рр., наприклад, політична культура трактувалася як культура управління державними і суспільними справами в умовах "розвиненого соціалізму". Вона зводилася до сукупності офіційних норм і широко пропагованих у ЗМІ прикладів лояльного ставлення до влади.

Проте в політичній культурі вирізняють й інші, класичні цінності. У наш час серед таких цінностей називають мир, порятунок природного середовища, спрямовані на збереження життя на планеті. Саме їх реалізація й тісно пов'язана з політичною культурою, свідомістю і активністю людей. Нині, в умовах докорінного оновлення нашого суспільства, викликаного Третьою українською революцією 2013-2014 років, якнайглибшого сенсу і життєвої сили набувають такі класичні цінності політичної культури, як свобода і демократія. У політичній культурі гласність і свобода інформації є тим підґрунтям, на якому будується вся система політичної культури вільної особистості. За допомогою їх створюються необхідні умови для виховання культури демократичної поведінки. Це особливий тип політичної культури, необхідний для кваліфікованої і ефективної участі широких мас в управлінні суспільством. Звідси – потреба ознайомлення, зокрема через засоби масової інформації, як з цими владними функціями, так і із способами їх здійснення [1].

Пізнання реального політичного життя суспільства неможливе без поглибленого вивчення політичної культури народу. Це зумовлено тим, що розвиток будь-якого суспільства, його складових елементів і насамперед людини здійснюється під визначальним впливом культури, яка, у свою чергу, вплетена в свідомість та діяльність суб'єктів. Оскільки низький рівень політичної культури або навіть відсутність її призводить до значних

негативних наслідків, постає об'єктивна потреба людей в оволодінні політичною культурою, механізмами свідомої реалізації себе в політичному житті.

В умовах сьогодення неабиякого значення набуває політична культура молоді і насамперед – студіюючої. Звернення останнім часом до проблем політичної культури молоді зумовлене низкою важливих обставин. По-перше, сучасний етап розвитку українського суспільства, що характеризується революційним оновленням трансформаційних процесів у сфері суспільних цінностей та ідеалів, викликає модифікації глибинних взаємовідносин людини з державою, владою, політикою і призводить до значних змін у перебігу та формах становлення політичної культури особистості. По-друге, у молодіжному середовищі останнім часом спостерігається переоцінка суспільних та культурних цінностей попередніх поколінь, переривання послідовності в передачі соціокультурного та політичного досвіду, що призводить до загальної ціннісно-нормативної кризи та ідеологічного вакууму. Усе це ставить посилені вимоги до молодої людини як суб'єкта соціально-політичного буття, тому виникає потреба в створенні нових моделей поведінки та власної системи цінностей [2].

Деякими вітчизняними та зарубіжними дослідниками політична культура сучасної студіюючої молоді розглядається нині як культура "індивідуаліста", орієнтована на ринкові цінності; "етатиста" (етатизм – фр. *etat* – держава), орієнтована на державні цінності; політична культура "пасіонарія", орієнтована на високу політичну активність тощо. На думку окремих учених, у сучасних умовах в Україні в молодіжному, і насамперед у студентському середовищі, найбільш поширеним є "пасивний" тип політичної культури, який припускає, що суб'єкт, узявши до відома політичні події і рішення органів влади, ставиться до них цілком індиферентно. Цьому широко поширеному сьогодні типу політичної культури молоді, пов'язаному насамперед з ухилянням від виборів та активної громадянської позиції, є цілком логічне пояснення, оскільки пересічного українця в ролі "електорату" вже не раз одурювали впродовж багатьох років "перебудов" і "реформ", обіцяючи поліпшення життя вже сьогодні [3].

Водночас, події української історії кінця 2013 – початку 2014 року переконливо засвідчили, що молодь, особливо студентська, тобто покоління українців, сформоване в умовах існування незалежної України, уже готова до боротьби зі злочинною владою, навіть покласти свою голову за краще життя свого народу, готова долучатися до процесів формування нової безкорупційної влади і готова брати відповідальність на себе за все, що відбувається в державі.

Саме тому головним завданням у плані формування політичної культури як українського суспільства в цілому, окремого його громадянина, у тому числі й студіюючої молоді насамперед, є повернення довіри до влади, оскільки, як відомо, політична культура в цивільному суспільстві взагалі має певним чином бути осердям формування політичних інститутів. Виходячи з цього, слід культивувати глибоку спорідненість політичної культури з масовою моральністю і менталітетом, особливо студіюючої молоді. Якщо цього не відбувається, то суспільство роз'єднується, потрапляє в полон розбрату, розколу і перестає бути суспільством, а влада держави із загальнонародної перетворюється на владу окремих партій та фракцій. Крім того, особливої ролі набуває питання формування політичної культури української молоді в умовах нинішньої нестабільності соціально-політичного розвитку нашої країни, видимої демонстрації з боку окремих держав незадоволення тими процесами, що відбуваються в суверенній Українській державі, у тому числі й зазіхання окремих політиків (як "своїх", так і ззовні) на територіальну цілісність України.

Особливої актуальності у цьому зв'язку викликає потреба формування політичної культури курсантів вищих морських навчальних закладів, оскільки саме від її рівня залежатимуть наслідки їхньої суспільно-політичної діяльності як майбутніх морських офіцерів як в Україні, так і за її межами.

Звертаючись до сучасних реалій політичної культури курсантів вищих морських навчальних закладів України, ми не можемо не констатувати, попри наявні різчужі

демократичні зміни, ще живучість у їхній свідомості й політичній орієнтації та поведінці багатьох явищ, які належать до традиційних пластів, що часом чинять опір всякого роду новаціям. На нашу думку, саме на такий стан політичної культури слід зважати новій українській владі при планування і реалізації відповідних реформ у системі освіти, зокрема при корегуванні політики щодо формування політичної культури молоді.

Раніше такі реформи багато в чому були пов'язані зі спробою "вестернізації" студіюючої молоді впродовж короткого історичного терміну. Водночас ми не можемо погодитися з тезою, що сьогодні політична культура молоді, зокрема й курсантів вищих морських навчальних закладів України, характеризується як "початкова", така, що не "зміцніла" або навіть "первинна" з погляду розвитку демократії. Вона просто інша [4]. І свідченням цьому стали новітні революційні українські події.

Докорінні зміни, що нині відбуваються в українському суспільстві в політичній, економічній, соціальній сферах, не могли не датися взнаки на системі освіти, у тому числі й вищих морських навчальних закладах I-II рівнів акредитації. Соціальне замовлення держави і суспільства, що знайшло своє віддзеркалення в законах України "Про освіту" та "Про вищу освіту", орієнтує вищу школу не лише на професійну, але й на загальнокультурну підготовку майбутнього фахівця, на формування людини і громадянина, інтегрованого в національну і світову культуру.

Як зазначають педагоги, становлення громадянських якостей особистості визначається рівнем розвитку правової, моральної і політичної культури. Зміна пріоритетів у сфері вищої освіти сприяє підвищенню актуальності проблеми формування політичної культури студіюючої молоді. Гуманістична і культурологічна парадигми ставлять нові вимоги перед змістом освіти. Значна кількість учених вважають, що освічена людина – це не лише знаюча людина, але й здатна до творчості, самостійного ухвалення відповідальних рішень, вільна в оцінках і судженнях, це людина культури і моральності.

Сучасне українське суспільство зацікавлене у високій політичній культурі молодих громадян, оскільки вона оберігає державу від політичного радикалізму та екстремізму, є запорукою його стабільності, справляє вплив на характер і ступінь розвитку демократії і громадянського суспільства. Відповідно до вимог Державних освітніх стандартів політична освіта студіюючої молоді спрямована на формування нового політичного мислення, готовності молоді до активної участі в розбудові української державності. Іншими словами, вищівська політична освіта має створити умови для формування особистості, вільної в своєму політичному виборі, у визначенні своїх власних політичних позицій, поглядів і переконань, вільної до самореалізації і самовизначення в світі політики, такої, яка має досвід громадянської поведінки.

Серед основних причин, що актуалізують дослідження проблеми формування політичної культури курсантів вищих морських навчальних закладів I-II рівнів акредитації, можемо назвати загострення кризи політичної соціалізації молоді, посилення ще до недавнього часу в середовищі курсантів політичного нігілізму і абсентеїзму, явне нехтування завданнями формування політичної культури, що виникло внаслідок реалізації політики "деідеологізації" і "деполітизації".

Водночас ми поділяємо думки багатьох учених про те, що новий підхід до формування політичної культури молоді вимагає більш значущих конструктивних і системних перетворень не лише в теорії політичної освіти, але й у змісті, формах і методах її здійснення. Нині потрібні нові знання про нетрадиційні педагогічні технології, скеровані на оптимізацію процесу формування політичної культури особистості курсанта.

У сучасній вітчизняній і зарубіжній науці досить широко подано опис політичної культури як основи процесу політичної соціалізації, проте серед учених, у тому числі й педагогів, до цього часу немає спільного розуміння її сутності, не розроблено способів і критеріїв оцінки, відсутній системний комплексний підхід до її вивчення. Так, політична культура молоді, у тому числі й студіюючої, розглядається науковцями через призму політичної свідомості (знання, уміння, навички). Інші ж структурні компоненти політичної

культури як системи (громадсько-політична активність, політична поведінка курсантів), їх взаємозв'язки залишаються, як правило, поза полем зору вчених-педагогів [1;2;3;4].

З цією метою, спираючись на соціологічні дані, особисті спостереження та результати анкетування, проведеного у вищих морських навчальних закладах I-II рівнів акредитації півдня України (Києва, Одеси, Севастополя, Херсона), нами було проаналізовано стан та тенденції розвитку політичної культури сучасних курсантів. Як предмет оцінки, аналізу і критеріїв дослідження політичної культури курсантів ми визначили політичні знання, політичні цінності, політичні орієнтації, форми, засоби та зміст практичної політичної діяльності, характерні для цієї групи української молоді. Ні підставі результатів дослідження було охарактеризовано стан та виявлено динаміку змін кожного з цих компонентів політичної культури курсантів морських навчальних закладів.

У ході дослідження з'ясовано, що в переважній більшості курсантів спостерігається система неусталених орієнтацій щодо політичної системи загалом і її окремих політичних інститутів (зокрема внутрішньої та зовнішньої політики Української держави). Нам удалося довести, що політичні орієнтації та оцінки більшості курсантів будуються на емоційній основі, а не раціонально, усвідомлено і характеризуються мінливістю та нестійкістю. Так, показано, що вибір, оцінку політичних партій курсанти здійснюють зазвичай наосліп (за назвою, орієнтуючись на думки преси, поради ровесників, рекомендації викладачі тощо), остаточно не усвідомлюючи політичну та ідеологічну орієнтацію політичних партій і блоків. Зауважимо, що майже третина курсантів не має чітко вираженої політичної орієнтації і така ж приблизно кількість курсантів по суті не орієнтується в цьому питанні, іншими словами, двоє з трьох курсантів вищих морських навчальних закладів перебуває поза політикою.

У цьому зв'язку відзначимо актуальність проблеми довіри молоді, у тому числі курсантів, до нових владних структур, суспільних та державних інститутів. Під час опитування курсантів вищих морських навчальних закладів півдня України нами було зафіксовано високий ступінь їхньої недовіри до діяльності політичних партій, органів влади, Президента держави, що носила тенденцію до зростання, особливо під час чергових виборів. Персоніфікованість оцінки діяльності партій і влади і виступала тривожним симптомом, оскільки недовіру можна було розглядати як приховану форму протестних настроїв, свідками яких усі ми й стали зовсім нещодавно.

Найбільшою небезпекою для України курсанти визнають безсилля (з іншого боку – небажання чи невміння діяти ефективно і на користь українського народу) політичної влади. Дотично до цієї проблеми звернемо увагу на аспект, пов'язаний з існуванням певних розбіжностей у поглядах курсантів на деякі проблеми політичного, духовного, економічного розвитку нашої держави з погляду регіональної належності, місця проживання (село, містечко, місто, велике місто). Нами було помічено, що в курсантів – вихідців із сільської місцевості політична культура характеризується більшим консерватизмом та поміркованістю (або побоюванням) оцінок щодо державних інституцій. Курсанти- мешканці міст (Києва, Одеси, Севастополя, Херсона) демонструють більш нігілістичне ставлення до держави, пов'язуючи переважно таку поведінку відсутністю підтримки з боку останньої.

Наслідком такої їхньої позиції є низький рейтинг впливу держави на студіюючу молодь – тільки незначна частина опитаних курсантів відносить її (державу) до впливових соціальних інститутів. При цьому зазначимо на дещо відмінну ментальність курсантів різних регіонів України.

Саме тому основними завдання, що сьогодні стоять перед педагогічними колективами вищих морських навчальних закладів I-II рівнів акредитації, є: підвищення культурного рівня курсантів, зокрема політичної культури, залучення цієї категорії молодих людей до процесу засвоєння соціальних цінностей, підвищення якості політичної освіти курсантів і, зрештою, включення їх до активної суспільно-політичної діяльності, що розгортається на тлі тотальної зміни української влади і революційних перетворень у нашій державі.

Отже, проблема політичної культури курсантів вищих морських навчальних закладів як і всієї української студіюючої молоді, набуває особливого звучання в умовах

революційних перетворень, спричинених Третьою українською революцією 2013-2014 років, нестабільності соціально-політичного розвитку України сьогодення і потребує активного втручання держави в процеси її формування. Формуючи політичну культуру молоді демократичного типу, характерного для початку ХХІ століття, належить виховувати в неї позитивне ставлення до нової влади, у якому має поєднатися визнання повноважень легітимної влади й імперативності її настанов та, разом з тим, критичність і вимогливість щодо її рішень і дій, заперечення фактів корупції, перевищення повноважень чи зловживання ними, вимога задовольнити законні інтереси й захистити права українських громадян.

Перспективи подальших досліджень убачаються нам у висвітленні нових явищ у процесі формування політичної культури курсантів вищих морських навчальних закладів I-II рівнів акредитації в пореволюційних умовах трансформації суспільної свідомості українців.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Гараева Г.Х. Политическая культура как фактор формирования духовного потенциала современной учащейся городской молодежи : дис. ... канд. социол. наук : 22.00.06. – Казань, 2006. – 204 с.
2. Липская Л.А. Формирование политической культуры студентов высших учебных заведений: дис.канд. пед. наук. - Челябинск, 2001. – 189 с.
3. Монахов О.Н. Формирование политической культуры у курсантов военных вузов: дис. ... канд. пед. наук. - Ярославль, 2004. – 175 с.
4. Щитников А.С. Формирование политической культуры старшеклассников: дис. ... канд. пед. наук. – Красноярск, 2001. – 191 с.

Ковнір Е.И.

ФОРМИРОВАНИЕ ПОЛИТИЧЕСКОЙ КУЛЬТУРЫ МОРСКИХ КУРСАНТОВ В СОВРЕМЕННЫХ УСЛОВИЯХ РЕВОЛЮЦИОННОЙ ТРАНСФОРМАЦИИ УКРАИНСКОГО ОБЩЕСТВА

Проблема формирования политической культуры учащейся молодежи приобретает особую актуальность в период революционной трансформации общественно-экономических и политических отношений в современной Украине, которая происходит в условиях тотальной смены власти, усиления социально-экономической нестабильности, широкого развертывания второй волны мирового финансово-экономического кризиса в его отечественной разновидности и непрерывного поиска, вместе с тем, мирных путей становления национального сознания и самосознания, утверждения украинской национальной идеи.

Ключевые слова: социально-политическая ситуация в Украине, политическая культура учащейся молодежи, личность современного молодого человека.

Kovnir O.I.

FORMING OF POLITICAL CULTURE OF MARINE CADETS IN MODERN TERMS OF REVOLUTIONARY TRANSFORMATION IN UKRAINIAN SOCIETY

The problem of formation of political culture of young students acquires special actuality during the period of transformation of socially-economical relations in modern Ukraine, that takes place under conditions of socially-economical instability, wide development of the world financially-economical crisis in its native variety and continuous search, and at the same time, ways of confirmation of national consciousness and self-consciousness, working out basic principles of the formation of national idea.

Key words: socially-political situation in Ukraine, political culture of young students, personality of a modern young man.